

APS

*Architektonická politika Slovenska (Návrh)
pracovná verzia 05/2017*

Predslov

Architektúra je v dejinách jedným z najskorších prejavov činnosti človeka, ktorými si prispôboval a zlepšoval podmienky pre život. Od počiatku civilizácie popri praktických, utilitárnych požiadavkách architektúra naplňa i významné kultúrne a spoločenské úlohy. Ako jeden z hlavných druhov umení sa zároveň opiera o aktuálne znalosti vedy a techniky. Vývoj architektúry spolu s inými umeniami, vednými a technickými odbormi je najplastickejším svedectvom vývoja ľudskej spoločnosti.

Architektúra a stavebná kultúra vo všeobecnosti je bezprostredným obrazom stavu spoločnosti. Reflektuje úroveň kultivovanosti prostredia a harmónie, akou sa nové budované súbory a stavby včleňujú do jestvujúcich sídiel a krajiny. Svojimi úžitkovými a estetickými vlastnosťami a parametrami udržateľnosti, veľkou mierou podmieňuje kvalitu života obyvateľov krajiny. Podpora architektúry a rozvoj stavebnej kultúry prostredníctvom architektonickej politiky je prostriedkom, ktorým môže vláda pozitívne ovplyvňovať a motivovať rozvoj regionálnych celkov, kvalitu urbánnych súborov a jednotlivých architektonických diel.

Jednou zo základných všeobecne platných povinností vyplývajúcich z ústavy Slovenskej republiky je chrániť a zveľaďovať životné prostredie a kultúrne dedičstvo (*). Štát má nezastupiteľnú úlohu pri vytváraní podmienok pre udržateľný a harmonický rozvoj prírodného a umelého prostredia. Prostredníctvom legislatívnych nástrojov, najmä v oblasti životného prostredia, kultúrneho dedičstva, stavebného práva a verejného obstarávania, štát môže významne vplývať na výber tých najkvalitnejších riešení v tvorbe a ochrane životného prostredia a kultúrneho dedičstva. Orgány a inštitúcie štátnej správy a samosprávy patria k rozhodujúcim investorom – zadávateľom verejnoprospešných stavieb z verejných finančných zdrojov. A v neposlednom rade je úlohou štátnej správy a samosprávy podporou odborného vzdelávania na všetkých stupňoch vplývať na talentovú a vedomostnú bázu, ktorá je východiskom budúcej kvality nového prostredia.

Je dôležité, aby sa Slovensko priradilo k tým mnohým európskym štátom, ktoré želateľne reagujú na potrebu všestrannej kvality novej výstavby a rozvoja územia prostredníctvom svojej architektonickej politiky. Architektonická politika Slovenska je strategickým nelegislatívnym a iníciačným dokumentom, ktorý má za cieľ stanoviť priority a zosúladiť postupné kroky v oblasti vzdelávania, životného prostredia, kultúry, regionálneho rozvoja a výstavby smerujúce k novej kvalite v architektúre a harmonickom utváraní prostredia.

- I. ZDÔVODNENIE PRIJATIA DOKUMENTU V HISTORICKOM A EURÓPSKOM KONTEXTE**
- II. EURÓPSKE PRÁVNE PREDPISY**
- III. VYBRANÉ NORMY V PRÁVNOM PORIADKU SR**
- IV. ZÁMERY ARCHITEKTONICKEJ POLITIKY**
- V. AKTÉRI ARCHITEKTONICKEJ POLITIKY**
  - ŠTÁT
  - SAMOSPRÁVA
  - ARCHITEKTI
- VI. NÁVRH KLÚČOVÝCH TÉMATICKÝCH OBLASTÍ ARCHITEKTONICKEJ POLITIKY ŠTÁTU**
  - A PODPORA LEGISLATÍVNYCH NÁSTROJOV**
    - A1 VEREJNÝ SEKTOR A ARCHITEKTONICKÉ SÚŤAŽE NÁVRHOV
    - A2 ARCHITEKTI V OBLASTI RIADENIA VÝSTAVBY

  - B VZDELÁVANIE A OSVETA**
    - B1 UNIVERZITY
    - B2 VEDA A VÝSKUM
    - B3 OSVETA A PROPAGÁCIA

  - C KVALITA ARCHITEKTÚRY**
- VII. ZÁVER**

I. ZDŮVODNENIE PRIJATIA DOKUMENTU V HISTORICKOM A EURÓPSKOM KONTEXTE

Za ostatných dvadsať rokov sa vo väčšine krajín Európy v rôznej podobe zakotvila úloha architektúry a stavebnej kultúry, ako jednej zo základných foriem tvorby kvalitného životného prostredia. Životné prostredie obyvateľov Európy je dnes už z väčšej polovice tvorené urbánnym prostredím a pomer ľudí žijúcich v meste naďalej narastá. Mesto je tvorené stavebnou hmotou osadenou v krajinnom a priestorovom usporiadaní, pričom kvalitná architektúra tvorí len malú časť tohto životného prostredia. Dnes je viac, ako kedykoľvek predtým potrebné zakotviť princípy udržateľného mestského a krajinného rozvoja formou Politiky architektúry a stavebnej kultúry na Slovensku. Je žiaduce, aby sa krajina a mestá rozvíjali v prospech sociálneho, kultúrneho a vedomostného rozvoja celého Slovenska a v neposlednom rade zachovali a zhodnotili doterajšiu architektonickú a stavebnú substanciu zhmotnenú v kultúrnom dedičstve. **Strategický dokument Architektonická politika Slovenska predstavuje iniciačný dokument, ktorého cieľom je definovať základné pojmy architektonickej politiky, formulovať východiská a formou odporúčaní nastoliť implementačné ciele.**

Architektonická rada Európy (ACE), ktorá združuje profesijné organizácie a príslušné orgány členských štátov EÚ, vypracovala už v roku 2004 dokument: „Architektúra a kvalita života“. Cieľom dokumentu bolo iniciovať prijímanie národných architektonických politík vo všetkých krajinách, za účelom zjednotenia zámerov Lisabonského programu sledujúceho pretvorenie európskeho hospodárskeho spoločenstva na najkonkurencieschopnejšiu znalostnú ekonomiku sveta, so základnými princípmi efektívnej udržateľnosti životného prostredia.

Túto agendu si osvojila aj samotná Európska komisia, a už v júni 2005 sa konala v Luxemburgu konferencia o architektonickej politike, za účasti všetkých ministrov kultúry členských štátov EÚ. Dokument o architektonickej politike odvtedy prijali takmer všetky štáty. Menovite: Dánsko, Fínsko, Írsko, Holandsko, Nórsko, Rakúsko, Škótsko, Švédsko, ako aj všetky pobaltské krajiny Estónsko, Lotyšsko, Litva a v roku 2009 aj Česká republika. Prvým štátom, ktorý túto agendu otvoril už v roku 1999 bolo Francúzsko. **Slovensko doposiaľ takýto dokument neprijalo a rovnako si doposiaľ takáto agenda nenašla dostatočné politické krytie a to aj napriek tomu, že sa jedná o nekonfliktný iniciačný dokument nelegislatívnej povahy.** Tento dokument tak prispieva k rozvoju súčasnej domácej architektonickej tvorby, ktorá je predpokladom pre kultúrny, sociálny a ekonomický rozvoj Slovenska. V

neposlednom rade je tento dokument predpokladom pre zachovanie súčasného a tvorbu budúceho kultúrneho dedičstva krajiny.

Keďže nás všetkých na Slovensku spája jedno hmotné kultúrne prostredie, ktoré je naším spoločným národným bohatstvom, architektonická politika Slovenska je už vo svojej podstate nadstraníckym dokumentom.

II. EURÓPSKE PRÁVNE PREDPISY

V širšom európskom kontexte je táto problematika obsahom najmä týchto dokumentov:

- Charta z Torremolinos (1983) (navrhuje princípy a regulácie v priestorovom plánovaní)
- Granadský summit (1985) (o ochrane architektonického kultúrneho dedičstva)
- Dohovor z Rio de Janeiro z r. 1992 (o efektívnej udržateľnosti životného prostredia)
- Lisabonský program EÚ z r. 2000 (o pretváraní európskeho hospodárstva na najkonkurencieschopnejšiu znalostnú ekonomiku sveta)
- Rezolúcia o kvalite architektúry v urbánnom a rurálnom prostredí Rady Európy z 12. februára 2001((2001/C 73/04).) zdôrazňuje potrebu dobre vytvoreného životného prírodného a stavaného prostredia
- Lipská charta z r. 2007 – charta o udržateľnosti európskych miest
- Deklarácia z Toleda z r. 2010 – o trendoch v urbanizme a územnom plánovaní
- Odporúčanie Rady Európy (EÚ) 2015/1184 zo 14. júla 2015 – o hlavných smeroch hospodárskych politík členských štátov a Európskej únie
- Amsterdamský pakt z 30. mája 2016 - nová urbánna agenda miest v EÚ
- Deklarácia z Quita, október 2016 - deklarácia o udržateľných mestách a ľudských sídlach pre všetkých

III. VYBRANÉ NORMY V PRÁVNOM PORIADKU SR

Na základe európskej legislatívy bola prijatá úprava slovenskej legislatívy

- napríklad Dohovor o ochrane svetového kultúrneho a prírodného dedičstva (oznámenie č. 159/1991 Zb.)
- Európsky dohovor o ochrane archeologického dedičstva (revidovaný – oznámenie č. 344/2001 Z. z.)
- Dohovor o ochrane architektonického dedičstva Európy (oznámenie č. 369/2001 Z. z.). 2) Čl. 44 ods. 2 a 3 Ústavy Slovenskej republiky
- zákon č. 138/1992 Zb. o autorizovaných architektoch a autorizovaných stavebných inžinieroch v znení neskorších predpisov
- zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) v znení neskorších predpisov (celý zákon spomína architektúru len v 7 prípadoch)
- zákon č. 369/1990 Z. z. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov
- zákon č. 608/2003 Z. z. o štátnej správe pre územné plánovanie, stavebný poriadok a bývanie v znení neskorších predpisov
- zákon č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov
- zákon č. 185/2015 Z. z. Autorský zákon v znení neskorších predpisov
- zákon č. 343/2015 Z. z. o verejnom obstarávaní v znení neskorších predpisov

IV. ZÁMERY ARCHITEKTONICKEJ POLITIKY

Zámerom je vytvoriť integrujúci dokument, vzťahujúci sa na odvetvia ekonómie, hospodárstva, vzdelávania, umenia a kultúry, podnecujúci a motivujúci také postupy, ktoré priaznivo ovplyvnia podmienky pre tvorbu všestranne hodnotnej a udržateľnej stavebnej kultúry vysokej architektonickej kvality.

- vytvorenie modernej stratégie kvalitatívneho rozvoja hmotného kultúrneho prostredia Slovenska*
- východiskom tejto stratégie bude dokument Architektonickej politiky Slovenska zahrňujúci závery a odporúčenia príslušných orgánov Európskej únie, ktorý zároveň zohľadní naše národné špecifiká*
- cieľom tejto stratégie je podpora a rozvoj slovenskej architektúry a stavebnej kultúry v intenciách progresívnych európskych trendov pri zachovaní vlastnej kultúrnej identity*
- súčasťou tejto stratégie je vytvorenie podmienok pre prijímanie legislatívnych zmien potrebných pre podporu architektonickej kvality a stavebnej kultúry*

V. AKTÉRI ARCHITEKTONICKEJ POLITIKY

ŠTÁT

V článku 4. Ústavy Slovenskej republiky sa ako bohatstvo štátu v jeho vlastníctve spomínajú nerastné bohatstvo, prírodné vody, prírodné liečivé zdroje a vodné toky. V kontexte štátnych politík architektúry a stavebnej kultúry európskych štátov je aktuálnu témou prehodnotenie národného bohatstva zahrnutím pojmov urbánneho a stavebného prostredia, ktoré ako hmotný prejav kultúry naprieč históriou je dosiaľ prehliadané. Cieľom architektonickej politiky a politiky stavebnej kultúry je chápanie vybudovaného prostredia ako súčasť národného bohatstva, ako aj udržovanie a zveľaďovanie jeho hodnoty. V krajinách vyspelej Európy do ktorej kultúrneho prostredia Slovensko jednoznačne patrí, je architektúra a stavebná kultúra nie len oblasťou tvorivej činnosti, zveľaďovania kultúrneho dedičstva, ale aj profesionálnou službou pre verejnosť.

Postupujúca urbanizácia krajiny a suburbanizácia miest predstavuje potrebu vytvárania nových priestorových a sociálnych vzťahov, ktoré sú potrebné pre udržateľnosť takéhoto rozvoja. S pokračujúcim rastom ekonomiky narastá zodpovednosť štátu za progres v oblasti zveľaďovania životného prostredia. Dnes postavené súbory budú svedkom dnešnej doby pre budúce generácie. Bezpečné, efektívne a kultúrne navrhnuté prostredie, je právom každého občana.

Rozvoj stavebného hmotného prostredia krajiny vyžaduje koordináciu viacerých disciplín. Regionálny rozvoj a rôzne stupne jeho plánovania, urbanizmus, architektúra, inžinierstvo, pamiatková ochrana a zveľaďovanie kultúrneho dedičstva: voči takejto štruktúre a v kontexte kompetentnosti štátnej správy sa uplatňovanie štátnej politiky architektúry javí ako veľmi žiadúce. Zámery architektonickej politiky je osobitne dôležité aplikovať na oblasť kultúrneho dedičstva. Slovensko, krajina bohatá na mnohé historické stavebné pamiatky, by sa v rámci pamiatkovej ochrany malo stať prostredím pre jej progresívne formy. Kvalitne zachované stavebné kultúrne dedičstvo má výrazný vplyv na rast turizmu, ktorý je jedným z predpokladov jeho ekonomickej udržateľnosti.

Plánovanie a rozvoj stavebnej kultúry na Slovensku je rozdelený do viacerých rezortov a pokrýva značnú časť štátnej administratívy na všetkých úrovniach až po samosprávu. Krajinná tvorba a ochrana životného prostredia je v kompetencii Ministerstva životného prostredia. Výstavbu dopravnej infraštruktúry, rozvoj štátom dotovaného bytového fondu a oblastných subvencií zastrešuje Ministerstvo dopravy

a regionálneho rozvoja. Ministerstvo kultúry zodpovedá za ochranu kultúrneho dedičstva a dotácie pomáha konzervácii a udržateľnosti dedičstva národných pamiatok architektúry. Rovnako je zriaďovateľom a investorom inštitúcií kultúrnej infraštruktúry. Ministerstvo školstva a Ministerstvo zdravotníctva sú tvorcami významnej zložky stavebnej kultúry a architektúry zhmotnenej v rozsiahlom fonde stavieb pre školstvo, vzdelávanie a zdravotnú starostlivosť. Samostatnú exekutívu štátnej správy a samosprávy vrátane infraštruktúry administratívneho aparátu štátu riadi Ministerstvo vnútra. Ministerstvo pôdohospodárstva a regionálneho rozvoja ochraňuje pôdny fond a reguluje a usmerňuje regionálny rozvoj a chráni pôdohospodársku kultúrnu krajinu. Ministerstvo životného prostredia zabezpečuje opatrenia v oblasti ekologickej udržateľnosti krajiny. Napokon Ministerstvo hospodárstva zodpovedá za rozvoj súkromného sektora, priemyslu a energetiky.

Štát a jeho inštitúcie sú významným iniciátorom verejných investícií v oblasti urbánneho rozvoja a stavieb. Výsledkom takejto činnosti je nová historická vrstva ako reprezentant tejto doby a jej kultúry voči nasledujúcim generáciám. Aj keď je v legislatíve zakotvený inštitút architektonickej a urbanistickej súťaže alebo súťaže návrhov, v rámci verejného obstarávania sa neuplatňuje v plnej želateľnej miere. Zmyslupnosť akejkoľvek takejto investície je daná komplexnou hodnotou východiskového projektu. Takáto kvalita naplňajúca vysoké funkčné, ekonomické a estetické kritériá môže vzniknúť len z porovnávaní viacerých alternatív riešenia konkrétneho zadania.

To je prirodzeným a hlbokým zmyslom architektonickej súťaže. Je prejavom reprezentujúcim stav demokratického povedomia spoločnosti a stavu jej kultúry.

Štát si musí uvedomiť, že Slovensko potrebuje štátnu politiku architektúry a stavebnej kultúry, ktorá by usmerňovala tvorbu progresívneho životného prostredia založeného na potrebách občanov, a zároveň zachovávala kultúrny ráz krajiny a jej dedičstva pre ďalšie generácie.

Ciele v tejto oblasti:

- **Definovať stavebné prostredie, ako súčasť národného bohatstva Slovenska, ako aj potrebu udržania a zveľaďovania jeho hodnoty.**
- **Akcentovať vzťah architektúry a udržateľnosti v kontexte**

environmentálnych politík (životného prostredia), sociálnych a kultúrnych politík a to formou rozvoja stratégií udržateľného urbánneho rozvoja v podobe iniciácie príkladných realizácií, kde architektúra je nástrojom podpory týchto cieľov pre celú krajinu.

- > Klásť dôraz na hodnotu tvorby architektúry, architektonickej kvality a podporiť export slovenskej architektúry do zahraničia ako aj propagáciu slovenskej kultúry vo forme architektúry.*

- > Podporiť a propagovať využívanie architektonických a urbanistických súťaží návrhov, ako demokratického a optimálneho nástroja hľadania riešení pre tvorbu čo najkvalitnejšieho prostredia a architektúry, pre skvalitnenie života občanov a kultúrny rast hmotného dedičstva štátu.*

SAMOSPRÁVA

Na základe platnej legislatívy je za mestské plánovanie a plánovanie obcí zodpovedná miestna samospráva výkonom rozhodnutí príslušného stavebného úradu. Súčasné právne prostredie však obmedzuje samosprávu a ňou zriadené úrady do pozície regulátorov. V súčasnosti absentuje tvorba a implementácia regionálnych a nad regionálnych územných plánov, ktoré by dávali do vzájomného kontextu parciálne územné plány jednotlivých miest a obcí. Regionálne samosprávy by mali byť schopné stať sa nielen dozorcom ale aj tvorcom samotnej podoby takýchto plánov. Štátna správa a samospráva bude spolupracovať pri realizácii dlhodobých rozvojových projektov vo forme stavebných diel a plánovacích programov. Pre efektívnu koordináciu sa preto v mestách nad 15 000 obyvateľov odporúča zriadiť pozíciu architekta mesta, ktorý mestu pomáha odborne formovať a usmerňovať výstavbu a územný rozvoj. Miestne samosprávy potrebujú podporu štátu v iniciovaní a riadení environmentálnych projektov, vrátane architektonických projektov, územných plánov a územnoplánovacích podkladov.

Stavebná činnosť orgánov verejnej správy v oblasti zabezpečovania verejných investícií a služieb má významný vplyv na celkovú kvalitu životného prostredia a architektúry. Tieto investície sú vzorom pre prístup a konanie súkromného sektora. Štát, obec a verejné inštitúcie sú preto významnými investormi sledujúci trendy. Verejné budovy a priestory musia byť kvalitné – z hľadiska funkčného, ekonomického i estetického. Environmentálne projekty, územné plány a projekty výstavby i obnovy, ktoré sú financované z verejných prostriedkov, alebo sú z nich finančne podporované, sú tvorené s ohľadom na obsiahnutie princípov trvalej udržateľnosti s vysokou kvalitou v procese návrhu a realizácie.

Samosprávy sú si vedomé, že dobrá architektúra a jej kvalitná realizácia v rámci mestského plánovania sú hlavným nástrojom naplnenia cieľov pre tvorbu zdravého a kvalitného životného prostredia pre obyvateľov. Preto samosprávy dôkladne dbajú na kvalitatívnu stránku v procese prípravy a realizácie investičných zámerov. Kvalitná architektúra výrazne prispieva k tvorbe životného prostredia miest, a teda musí byť navrhovaná profesijne zdatnou osobou architekta alebo organizáciou profesijne kompetentnou na výkon týchto činností. Na zabezpečenie tohto samosprávy užívajú nástroj architektonickej a urbanistickej súťaže návrhov, ktorý je vhodný v procese zabezpečovania prípravy investičnej činnosti samospráv v oblasti

občianskej, bytovej a nebytovej výstavby a územného rozvoja.

Ciele v tejto oblasti:

- **Vytvoriť nástroje a podmienky samosprávam na tvorbu lokálnych architektonických politík.**
- **Podporiť riešenie aktuálnych výziev samospráv v oblastiach skvalitňovania životného prostredia miest, rastu životnej úrovne, migrácií a nárastu počtu obyvateľstva dostupnosti vzdelávania, sociálnych a komunálnych služieb.**
- **Podporiť a propagovať užívanie architektonických súťaží návrhov, ako demokratického a optimálneho nástroja hľadania riešení pre tvorbu čo najkvalitnejšieho prostredia pre život občanov.**
- **Iniciovať prípravu legislatívnych podmienok pre zriadenie funkcie "architekt mesta" v mestách nad 15000 obyvateľov.**

ARCHITEKTI

Jednou z kľúčových podmienok funkčne a esteticky hodnotného architektonického diela plniaceho navyše vysoké nároky udržateľnosti, je profesionálna a etická úroveň architekta - tvorca stojaceho na počiatku premeny zámeru investície v jej realizovaný výsledok. Úroveň výkonu architektonickej tvorby je podmienená viacerými okolnosťami. Jednou z najdôležitejších je úroveň vysokoškolského odborného architektonického vzdelávania a nutnosť celoživotného dopĺňania si vedomostí v tejto oblasti. Komplexná problematika projektovej prípravy urbánnych súborov a jednotlivých stavebných diel je totiž mimoriadne dynamickou oblasťou, reflektujúcou nielen stav vedy, techniky a nových technológií, ale aj čoraz náročnejšie globálne problémy hospodárenia s energetickými a surovinovými zdrojmi.

Ďalšou dôležitou úlohou pôsobenia architektov je dodržiavanie stavovských pravidiel výkonu povolania architekta, ktoré reguluje Slovenská komora architektov. Komora je zároveň inštitúciou udeľujúcou autorizáciu k výkonu povolania. Je to samosprávna stavovská právnická osoba nepodnikateľskej povahy so sídlom v Bratislave. Bola zriadená 1. júna 1992 zákonom Slovenskej národnej rady č. 138/1992 Zb. o autorizovaných architektoch a autorizovaných stavebných inžinieroch. Svoju činnosť financuje z vlastných príjmov bez štátnych dotácií. Je členom Architektonickej rady Európy ACE a súčasťou siete príslušných orgánov v architektúre ENACA. K roku 2017 združovala komora celkovo 1730 autorizovaných architektov. Na dosiahnutie autorizácie, ako zákonom definovaného predpokladu plného a autonómneho výkonu povolania architekta, je nevyhnutné spĺňať prísne podmienky. Povolanie architekta je jedno zo siedmich sektorových povolaní EU, ktoré reguluje smernica EU o uznávaní odborných kvalifikácií s osobitným štatútom. Tento prístup demonštruje význam a špecializáciu povolania architekta.

Jednou z významných aktivít Slovenskej komory architektov je organizovanie systému celoživotného vzdelávania ako nástroja skvalitňovania architektonických služieb. Táto oblasť je zvlášť aktuálna pre permanentnú inováciu poznatkov z hľadiska udržateľnosti v urbanizme a architektúre.

Architektonickú obec okrem Slovenskej komory architektov (ďalej len „SKA“) zastupuje aj množstvo združení a spolkov. Spolok architektov Slovenska (ďalej len „SAS“) je najstarším spoločenstvom združujúcich architektov a jeho úlohou je najmä

propagácia architektúry a spoločensky združovať svojich členov. Okrem SKA a SAS figuruje na Slovensku niekoľko desiatok aktívnych občianskych združení, ktoré sa zameriavajú na propagáciu architektúry, tvorbu architektúry, vzdelávania, ochranu architektonického dedičstva a kultúrneho dedičstva architektúry a pod. Štát a samosprávy sú aktívnym partnerom pre tretí sektor a sú súčinní pri aktivitách občianskej angažovanosti v oblasti osvetu a vzdelávania v oblasti architektúry.

Ciele v tejto oblasti:

- **Iniciovať a spolupracovať s orgánmi štátnej a verejnej správy na úlohách vedúcich k dosiahnutiu cieľov architektonickej politiky.**
- **Účinne propagovať a pomáhať pri vytváraní podmienok pre realizáciu architektonických súťaží, najmä verejných vyhlasovateľov.**
- **Propagovať dôležitosť úlohy architektúry pre kvalitu života obyvateľstva.**
- **Spolupracovať s univerzitnými a vedeckými pracoviskami na tvorbe celoživotného vzdelávania.**
- **Iniciovať kroky v spolupráci s orgánmi štátnej správy s cieľom zlepšiť prístup architektov na medzinárodné trhy**
- **Presadzovať etický rozmer výkonu architektonického povolania v komplikovanom prostredí**

VI. NÁVRH KLÚČOVÝCH TÉMATICKÝCH OBLASTÍ ARCHITEKTONICKEJ POLITIKY ŠTÁTU

A. PODPORA LEGISLATÍVNYCH NÁSTROJOV

Štát ako tvorca legislatívneho prostredia nesie rozsiahlu zodpovednosť za výstavbu a vytvorené prostredie kvalitného života občanov. Základným nástrojom štátu je tvorba zákonov, v ktorých je vymedzený rámec a sú ustanovené pravidlá pre vyvážený rozvoj prírodného prostredia a výstavby s cieľom vytvárania a zachovania harmonického životného prostredia.

Cieľom legislatívy v oblasti výstavby je aktivizácia účasti občanov v územnoplánovacom procese i v procese výstavby, podpora udržateľného rozvoja krajiny, zníženie negatívnych vplyvov na životné prostredie a racionálne využívanie prírodných zdrojov. V praxi to znamená dôraz na architektonickú kvalitu a komplexnosť služieb. Územný plán, spracovaný odbornou spôsobilou osobou autorizovaného architekta, ktorý je výsledkom dohody, občanov, orgánov samosprávy a štátnej správy je jedným z najdôležitejších nástrojov realizácie architektonickej politiky.

Širší záujem o environmentálne otázky je založený na princípoch plánovania celého životného cyklu architektonických diel a na princípe podpory kvalitnej architektúry. Je potrebné, aby sa pojmy architektúry, architektonickej kvality a stavebnej kultúry stali integrálnou súčasťou relevantných zákonných noriem (vrátane pripravovaného nového stavebného zákona) a ich realizačných nástrojov.

Platná právna úprava o ochrane pamiatkového fondu na Slovensku je jednou z najkonceptnejších v Európe a utvára dobrý priestor na zachovanie architektonických pamiatok. Jej nedostatkom však je nedostatočná účinnosť spôsobu riešenia otázky financovania obnovy zákonom chráneného majetku vo vlastníctve štátu a poskytovania pomoci štátu pri obnove majetku v neštátnom vlastníctve.

A1. VEREJNÝ SEKTOR A ARCHITEKTONICKÉ SÚŤAŽE NÁVRHOV

Štát, mestá a obce, verejné inštitúcie sú významným investorom architektonických diel sú tiež zodpovedné za tvorbu a uskutočňovanie urbanistických koncepcií. Musia dôsledne dodržiavať zákon o verejnom obstarávaní a majú byť vzorom pre súkromných investorov.

Je potrebné zlepšiť súčinnosť orgánov verejnej správy s Úradom pre verejné obstarávanie, ktorý je

strážcom kvality procesu verejného obstarávania, založeného na vysokých štandardoch pre verejné investície.

Zákon o verejnom obstarávaní, v súlade so smernicami Európskeho parlamentu a Rady z roku 2004, chápe súťaž (architektonických) návrhov ako významný nástroj v procese zabezpečovania predprojektovej prípravy v oblasti občianskej a bytovej výstavby, čo je v súlade s cieľmi architektonickej politiky. Súťaže (architektonických a urbanistických) návrhov s primeranou váhou kvalitatívnych kritérií otvárajú spoločnosti demokratický priestor na diskusiu o možnostiach riešenia, pričom ich porovnaním sa vytvára možnosť výberu najkvalitnejšieho návrhu. Pritom účasť v súťažiach je bezkonkurenčne najlepšou možnosťou vstupu najmladšej architektonickej generácie na trh.

Slovenská komora architektov, na základe zákona SNR č. 138/92 Zb. poskytuje pomoc obstarávateľom overovaním korektnosti súťažných podmienok a takto podporuje proces ďalšieho formovania nášho životného prostredia. Je však žiaduce prehliť postih protisúťažných konaní a obchádzanie povinnosti uskutočniť súťaž návrhov pri obstarávaní verejných budov, verejných priestorov a v oblasti urbanizmu a územných plánov, projektov súborov, či samostatných objektov.

A2. ARCHITEKTI V OBLASTI RIADENIA VÝSTAVBY

Decentralizovaný model riadenia si vyžaduje, aby pre jednotlivé obce pôsobili v oblasti architektúry a územného rozvoja príslušní experti, či už vo funkcii hlavných architektov, pracovníkov oddelení výstavby, alebo ako členovia komisií zastupiteľstiev, ktorí dokážu kvalifikovane zabezpečiť poradenskú, investorskú a obstarávateľskú funkciu pre obec v rámci kritérií udržateľného rozvoja. V legislatíve verejnej správy sa vytvorí primeraný priestor pre angažovanie odborníkov v oblasti architektúry a stavebnej kultúry – predovšetkým kvôli úlohám spojeným so zabezpečovaním, uplatňovaním a dodržiavaním územných plánov.

B. VZDELÁVANIE A OSVETA

Zvýšením verejného povedomia o architektúre je možné zlepšovať účasť ľudí na rozhodovacom procese a diskusii o životnom prostredí. Pochopenie architektúry, architektonickej kvality, stavebnej kultúry a jej environmentálnych aspektov je požiadavkou doby. Preto sa musí stať jednou z občianskych zručností a musí sa s ňou začať už v školskom veku.

Vyučovanie architektúry na základných a stredných školách je dnes neprimerané z dôvodu nedostatku financií, pedagógov a vyučovacích pomôcok. Pritom kľúč k pochopeniu architektúry leží primárne v estetickom a environmentálnom vzdelávaní, ktorého súčasťou by sa mala stať vo zvýšenej miere aj architektúra. Na školách by sa mali tiež vytvoriť kurzy dobrovoľného vzdelávania dospelých s cieľom dosiahnuť, aby občania pochopili svoju príležitosť zúčastniť sa na rozhodovacích procesoch ich vlastného životného prostredia. Na to je možné využiť už spomínaný nástroj občianskej participácie. Takéto kurzy by sa mali ponúkať aj všetkým poslancom a funkcionárom obcí.

Formou univerzity tretieho veku je možné zabezpečiť vzdelávanie v oblasti architektúry na všetkých univerzitných pracoviskách. Cieľom týchto vzdelávacích aktivít nemá byť výchova nových architektov, ale zvýšenie záujmu spoločnosti o architektúru.

B1. UNIVERZITY

Na Slovensku je možné dosiahnuť vzdelanie architekta na 4 verejných vysokých školách. Univerzitné architektonické vzdelávanie zabezpečujú na primeranej úrovni školy s akreditovanými študijnými programami po celom Slovensku (Slovenská technická univerzita Bratislava, Vysoká školaýtvarných umení Bratislava, Slovenská poľnohospodárska univerzita Nitra, Technická univerzita Košice). Ukončené dvojstupňové univerzitné vzdelanie v oblasti architektúry je podľa Smernice Rady z r. 1985 základnou podmienkou pre autorizáciu na výkon povolania platná v celej Európe. Ročne ukončí štúdium a dosiahne titul druhého stupňa menej než 200 absolventov, pričom tento počet sústavne klesá, čo sa odzrkadľuje v náraste priemerného veku autorizovaných architektov, ktorý za posledných 15 rokov narástol z priemeru 45 rokov v roku 2000 na 48,7 rokov v roku 2016. Z dôvodu demografie a negatívnej migrácie je udržateľnosť prirodzenej obnovy architektonického stavu v horizonte nasledujúcich desaťročí neperspektívna. Štát preto venuje pozornosť systému vzdelávania, aby si štúdium architektúry udržalo atraktivitu a predišlo sa budúcej kríze nedostatku kvalifikovanej pracovnej sily v oblasti architektúry.

B2. VEDA A VÝSKUM

Inštitucionalizovanými pracoviskami vykonávajúcimi systematický základný výskum v oblasti architektúry a urbanizmu na Slovensku sú Ústav stavebníctva a architektúry Slovenskej akadémie vied v Bratislave, ako aj vysoké školy s výukou architektúry a

architektonické fakulty, ktoré však – v dôsledku nižšieho finančného krytia v porovnaní s väčšinou krajín EÚ - nemajú k tomu vytvorené adekvátne podmienky. Súčasťou vedeckého výskumu musí byť aj možnosť navrhovania a realizácie experimentálnych metód a postupov, najmä vo vzťahu k novým technológiám, stavebným výrobkom a požiadavkám na udržateľný rozvoj. Štát bude preto hľadať možnosti v štátnom rozpočte pre primerané financovanie všetkých vedeckovýskumných inštitúcií v oblasti architektúry a stavebníctva, ako aj možnosti podpory vedeckovýskumných aktivít v neštátnom sektore.

B3. OSVETA A PROPAGÁCIA

Povedomie o všestrannom význame architektonickej kvality na Slovensku je veľmi nízke. Práve z toho dôvodu je potrebné poukazovať a vyzdvihovať pozitívne architektonické počiny minulosti i súčasnosti. V tomto procese je neobíditeľná úloha tlače, rozhlasu a televízie, ktorých záujem o architektúru je v súčasnosti zanedbateľný.

Oceňovanie architektonickej kvality je významným osvetovým nástrojom zvyšovania kvality nášho životného prostredia. Poukazuje na najlepšie výsledky architektúry a stáva sa kritériom pre ďalší rozvoj architektúry a zveľaďovanie životného prostredia. Architektúra je na Slovensku oceňovaná na viacerých úrovniach – na úrovni zákonom zriadenej Slovenskej komory architektov, Spolku architektov Slovenska, ako aj na úrovni tretieho a súkromného sektora. Len ojedinele sa architektúra oceňuje na úrovni štátnych orgánov a verejnej správy, hoci práve táto úroveň by bola výrazom docenenia spoločenského významu profesie architekta. Preto je potrebné venovať zvýšenú pozornosť architektúre práve na týchto úrovniach, či už s využitím existujúcich možností oceňovania architektonickej kvality a práce architektov, prípadne ustanovením nových.

C. KVALITA ARCHITEKTÚRY

Kvalitný architektonický alebo urbanistický návrh tkvie v zladení požiadaviek investorovho programu s nárokom na harmonické pôsobenie diela architektúry v danom prostredí. Takýto návrh určuje funkčné, technické a estetické parametre výsledného architektonického diela a má dopad na jeho celkové náklady. Architekt pri definovaní parametrov architektonického diela preberá zodpovednosť nielen za dielo samotné, ale aj za jeho účinky na prostredie. Dobrý konečný výsledok práce architekta je zaručený jeho tvorivosťou, zručnosťou, skúsenosťou, kontinuitou výkonu povolania, spoluprácou so všetkými partnermi pri návrhu, projektovaní a výstavbe a jeho pripravenosťou niesť zodpovednosť. V konečnom dôsledku je dôležité, aby architektonický návrh akceptoval svoje prostredie, bol funkčný a estetický - popri celkovej hospodárnosti výstavby a prevádzky.

Východiskovou podmienkou kvality architektúry je odborná spôsobilosť architekta, čo je obvyklé pre poskytovanie architektonických služieb na celom svete. Na Slovensku - v súlade s obdobnou legislatívou v štátoch EÚ - registračným miestom pre odborne spôsobilých nezávislých profesionálov v oblasti architektonických služieb, včítane hosťujúcich architektov zo zahraničia, je Slovenská komora architektov, pričom základnými podmienkami na udelenie autorizácie sú ukončené vysokoškolské štúdium druhého stupňa a min. 3-ročná prax. Táto autorizácia - za podmienky kontinuity celoživotného vzdelávania - spĺňa požiadavky Európskej únie a je akceptovaná vo všetkých členských štátoch. Zmyslom regulácie tohto povolania zo strany Európskej únie je ochrana trhu a ochrana klienta pred nekvalitou. Náprava chýb architekta ex posterior je totiž spravidla komplikovaná a mimoriadne nákladná.

Pri hodnotení kvality a nákladov verejných investícií sa musí brať do úvahy celý životný cyklus architektonického diela – teda nielen výška investičných nákladov a nákladov na predprojektovú a projektovú prípravu, ale najmä výška nákladov, potrebná na prevádzkovanie budov a verejných priestorov počas ekonomickej životnosti v súlade s princípmi udržateľného rozvoja. Je v celospoločenskom záujme, aby došlo k prinavráteniu a legislatívnemu posilneniu v posledných desaťročiach naštrbenej vážnosti a postavenia povolania architekta. Honorovanie architektonických služieb je v dôsledku nedocenenia tejto disciplíny v porovnaní s vyspelým zahraničím neprimerane nízke. Posilnenie vážnosti tejto profesie zabezpečí aj dobrý základ našej

konkurencieschopnosti na poli architektúry v medzinárodnom meradle.

Dôležitým nástrojom zvyšovania povedomia potreby kvalitnej architektúry je poukazovanie na jej najlepšie diela prostredníctvom súťaží realizovaných architektúr a ich mediálnou propagáciou.

ZÁVER

Súčasná stagnácia stavebnej kultúry na Slovensku je vo výraznej miere spôsobená nedostatočnou pozornosťou venovanou architektúre zo strany štátnej a verejnej správy. Nástroj vlastnej kultúrnej a štátoprávnej reprezentácie je dlhodobo ponechaný na okraji záujmu.

V prvej ročenke slovenskej architektúry¹, ktorá vyšla v roku 2016 jej autori pomenúvajú súčasný stav slovenskej architektúry a stavebnej kultúry za stagnujúci a ukrývajúci sa v šedi globalizovanej materiality. Práve absencia nekomerčných investícií verejného záujmu, ako aj chýbajúca odborná diskusia o ich podobe, nedávajú priestor na rozvoj domácej kultúry stavania a špecifickej architektonickej identity. Strategický dokument Architektonická politika Slovenska tak v tomto kontexte predstavuje nové východisko, ktoré môže pomôcť naštartovať rozvoj potenciálu špecifickej tvorby, ktorá by sa mohla stať dôstojným reprezentantom súčasnej prosperity Slovenska.

Architektúra je pre ľudí, priestorovo rámcuje naše životy, ovplyvňuje našu hierarchiu hodnôt a ideálov. Mestá a miesta majú byť optimistickým stimulujúcim prostredím, majú vyvážené reflektovať na globálne výzvy rastu, migrácie a udržateľnosti.

Aj to je jeden z mnohých dôvodov, prečo je na Slovensku potrebné iniciovať vzdelávanie a osvetové úsilie pre lepšie pochopenie architektúry. Občania, vedomí si dôležitosti prostredia v ktorom žijú, sú schopní ho zveľaďovať a prispievať tak jeho spoločenskému a kultúrnemu rastu.

Významným prejavom vyspelosti demokracie je participácia verejnosti na procesoch premeny prostredia, jeho kultivácie, stupňa jeho udržateľnosti. Kvalitný diskurz môže vzísť len z hlbokého povedomia dôležitosti architektonickej hodnoty a prítomnosti vyspelej stavebnej kultúry. Harmonické životné prostredie pochádza z integrity sociálnych a kultúrnych kritérií.

Je vhodný čas na implementáciu architektonickej politiky Slovenska, aby sa vyššie uvedené zámery stali aj realitou našej domácej spoločenskej scény. Súčasný hospodársky a spoločenský rozkvet krajiny na to vytvára vhodné podmienky. Kvalitná štátna architektonická politika môže prispieť k zhodnoteniu úsilia spoločností a vytvoriť podmienky pre jeho uchovanie a budúci rast.

---

¹ Moravčíkova, Henrieta a kol.: Ročenka architektúry, Slovart 2016.